

особистісної самоактуалізації, асертивного стилю суб'єкт-суб'єктного спілкування); поведінковий (проявляється у самопізнанні, цілеспрямованій роботі над удосконаленням своїх особистісних психологічних якостей та професійних умінь) та емоційно-оцінний (позитивне ставлення до професії педагога та психологічних знань) [4]. Ефективним засобом формування особистісного і професійного розвитку є сукупність психотехнічних прийомів, спрямованих на розвиток навичок самопізнання і саморегуляції, спілкування, визначення стратегії особистісного розвитку.

Отже, професійний розвиток особистості педагога передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей та завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів.

Список використаних джерел

1. Данилова Г.С. Педагогічний професіоналізм у контексті акмеології / Г. С. Данилова // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія і практика: зб. наук.праць. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2006. №5. – С. 74–80.
2. Особистісно-професійний розвиток вчителя: монографія/ Акімова О. В., Галузьяк В. М. [та ін.] – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 416 с.
3. Семиченко В.А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів / В.А.Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. 2001. – №1. С. 54–57.
4. Сисоева С.О. Професійна творчість. Монографія. – К.: Каравела, 1998. – 150 с.

Радчук Г. К.,

*доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології розвитку та консультування,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Проблема суб'єкта набула широкого значення особливо останнім часом у зв'язку з вирішенням конкретних проблем життєдіяльності суспільства, коли соціально затребуваними стали творчі особистості зі сформованою здатністю бути суб'єктом особистісного, професійного та соціального розвитку. Унаслідок цього стає необхідною орієнтація сучасної освіти на виконання нової для неї функції – виступати середовищем розвитку суб'єкта, здатного до самовизначення та саморозвитку.

Відтак, сьогодні у центрі уваги вищої професійної освіти стає самодіяльність майбутнього фахівця як процес його саморозвитку, прийняття ним рішень, що визначає вибір цінностей, цілей і способів своєї життєдіяльності загалом та професійної діяльності зокрема.

Незважаючи на різноманітність підходів щодо аналізу феномену суб'єктності, більшість дослідників розуміють суб'єктність як інтегральне утворення людської реальності, яке об'єднує такі характеристики, як активність, інтернальність, ініціативність, рефлексивність, відповідальність, самоконтроль, самостійність, потребу в самоактуалізації тощо.

Ідея становлення суб'єктності студента в освітньому процесі полягає у тому, що студент розглядається як носій активності, індивідуального, суб'єктного досвіду, він прагне до розкриття, реалізації та розгортання своїх внутрішніх потенцій (гносеологічних, аксіологічних, комунікативних, творчих) [1]. Завдання вищої освіти полягає у тому, щоб, створюючи відповідні педагогічні умови, допомогти студенту усвідомити потребу у самотворенні, ініціювати прагнення до саморозвитку.

У психолого-педагогічних дослідженнях показано суперечливість процесу становлення суб'єктності особистості у другому юнацькому періоді. Серед специфічних особливостей особистості студента можна назвати прагнення до самопізнання, самовизначення і самоствердження як суб'єкта учбово-професійної діяльності та соціального життя. При цьому проявляється певна соціально-психологічна нестійкість, причини якої вбачають у недостатньому життєвому досвіді, що нерідко приводить до імпульсивності, розчаруванням та песимізму, скептицизму та нігілізму. Ще одна характерна риса юності – формування життєвих планів. Зміна часової перспективи тісно пов'язана з переорієнтацією юнацької свідомості із зовнішнього контролю на самоконтроль і зростанням потреби у досягненні конкретних результатів.

Відтак, становлення суб'єктності студента у освітньому процесі ми представляємо як взаємодію двох розгорнутих у часі процесів: зовнішньо детермінованого професійного розвитку і внутрішнього щодо особистості студента.

Водночас ефективність освітнього процесу у вишах прямо пов'язана із суб'єктністю як студентів, так і викладачів. При цьому викладач виступає в ролі суб'єкта організації освітнього процесу, а студент – в ролі суб'єкта учбово-професійної діяльності. Однак, як показує практика, виникає реальна проблема: не всі студенти готові бути такими суб'єктами учбово-професійної діяльності та саморозвитку. У багатьох з них ще зі шкільної парти склалася упевненість, що викладач зобов'язаний їм все переказувати і «розжовувати», тобто формується наперед задана пасивна позиція об'єкта педагогічного впливу.

Утім, відомо, що викладання у вищій школі нерідко перетворюється у виклад матеріалу і переказування підручників. Проведене нами опитування студентів (сукупний обсяг вибірки становив 127 осіб) показало, що найважливішими якостями викладача більшість студентів вважають уміння пояснити навчальний матеріал, справедливість та об'єктивність в оцінюванні. Викладачі (сукупний обсяг вибірки становив 55 осіб) ж зазначають, що студент у першу чергу повинен бути наполегливим, старанним, дисциплінованим та відповідальним. Отже, як педагоги, так і студенти звертають увагу на ті характеристики суб'єктів освіти, що обумовлені перш за все логікою традиційної когнітивно-інформаційної (суб'єкт-об'єктної) освітньої парадигми. Тому, так важливо, щоб освіта стала можливістю і дійсністю становлення суб'єктності особистості на підставі використання інтерактивних (суб'єкт - суб'єктних) методів навчання.

Узагальнюючи вищезазначене, можна виокремити три аспекти становлення суб'єктності студентів як майбутніх фахівців в освітньому процесі:

- особистісний – розкриття та розгортання суб'єктності студента у діяльності, його змістово-результативних та процесуально-динамічних характеристиках;

- соціально-професійний – ідентифікація із соціокультурним та професійним оточенням, прийняття його цінностей, осмислення соціального та професійного значення навчання як інструменту, що сприяє засвоєнню соціального досвіду, норм, правил, традицій;

- досягнення гармонійного поєднання соціально-професійного та особистісного аспектів у цілісному освітньому середовищі діалогічної взаємодії суб'єктів освіти.

Таким чином, становлення суб'єктності студента має свою власну освітню траєкторію, що включає траєкторію особистісного та професійного зростання. Суб'єктність визначає ступінь свободи особистості і розвивається на основі власних потенційних можливостей студента, але при цьому ініціюється розгортання цих потенцій зовнішнім середовищем, перш за все освітнім, зокрема, на підставі активного використання діалогічних, у тому числі інтерактивних (суб'єкт - суб'єктних), методів навчання.

Список використаних джерел

1. Татенко В.О. Суб'єктна парадигма у психології освіти. *Педагогіка і психологія*. 2004. № 2. С. 11-23.